

particularly the current stage of development of modern biology). Future teachers should also learn a set of skills related to the subject area and learning technologies.

Professional self-development is considered as a conscious, purposeful process of maximizing the disclosure of the personal potential of a future specialist, provided by a whole range of pedagogical conditions and means satisfying cognitive and spiritual needs of the individual, promote actualization and improvement of abilities. It is noted that the highest form of professional self-development is a creative self, which occurs during the implementation of the abilities of the individual in the form of socially significant activities.

Key words: *professionalism, professional competence, professional self-development, pedagogical conditions, creative self-realization, professional mobility, teacher of biology.*

УДК 811.161.1.'243:378.018.43

Олег Качинський

Харківський національний
університет імені В. Н. Каразіна

ORCID ID 0000-0003-2236-4860

DOI 10.24139/2312-5993/2018.05/099-111

СОЦІАЛЬНО-КУЛЬТУРНА АДАПТАЦІЯ ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ (МЕДИЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ) У ПРОЦЕСІ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ ЯК НАУКОВА ПРОБЛЕМА

У статті розглядаються проблеми соціально-культурної адаптації студентів-іноземців медичного профілю. Для оптимального проходження цього процесу надаються рекомендації з організації навчання, поради викладачам. Сформульовані вимоги до особистісних якостей як викладача, так і студента, необхідних для успішної соціально-культурної адаптації. Теоретичне узагальнення наукових розвідок дало змогу з'ясувати особливості іноземних студентів як специфічної соціально-демографічної та психовікової групи. Визначені особливості процесу їх адаптації в освітньо-культурному середовищі, а також засади соціально-педагогічного супроводу соціалізації іноземних студентів в освітньо-культурному середовищі вищого навчального закладу в умовах інформаційного суспільства.

Ключові слова: *соціально-культурна адаптація, іноземні студенти, дистанційне навчання, наукова проблема, освітньо-культурне середовище, соціально-педагогічний супровід, інформаційне суспільство.*

Постановка проблеми. Сучасний рівень науки постійно змінюється. Щороку з'являються нові дослідження, поява яких зумовлена необхідністю постійного прогресу суспільства. Не залишилась осторонь і психологія, що розвивається доволі швидкими темпами. Психологія стосується всіх сфер людського буття. Її називають наукою XXI століття.

Серед питань, що досліджує психологія, на особливу увагу заслуговує проблема адаптації, сутність якої полягає у визначенні успішності, надійності, стабільності людини в різних галузях її діяльності. Пошук шляхів оптимальної адаптації іноземних студентів до нової культури, нового

середовища життєдіяльності, до ефективної взаємодії з корінним населенням є однією з актуальних проблем сучасної психології. Соціокультурна адаптація індивіда є об'єктом вивчення багатьох науковців. Процеси особистісної адаптації стають необхідними тоді, коли змінюються соціальні умови життя, і звична поведінка виявляється неможливою або малоефективною. Саме в таку ситуацію потрапляють іноземні студенти, які приїжджають до України з метою навчання.

Метою нашої статті є аналіз сутності та змісту поняття «соціально-культурна адаптація». Уважаємо за необхідне розглянути визначення розробленого в психолого-педагогічних дослідженнях поняття «адаптація». У дослідженні ми використали **теоретичні методи дослідження** – аналіз та систематизація наукових праць із метою розкриття сутності, структури й визначення специфіки соціально-культурної адаптації іноземних студентів у сучасному соціокультурному просторі в умовах розвитку інформаційного суспільства, особливостей освітньо-культурного середовища ВНЗ та його впливу на процес соціалізації студентської молоді; теоретичне узагальнення наукових розвідок для з'ясування особливостей іноземних студентів як специфічної соціально-демографічної та психовікової групи й визначення особливостей процесу їх адаптації в освітньо-культурному середовищі; аналіз, синтез, узагальнення, систематизація наукових положень для розробки концепції адаптації іноземних студентів в освітньо-культурному середовищі та визначення теоретичних і методичних засад соціально-педагогічного супроводу соціалізації іноземних студентів в освітньо-культурному середовищі вищого навчального закладу в умовах інформаційного суспільства.

Слід зазначити, що питаннями адаптації займаються представники різних галузей науки, при цьому застосовують лише один, властивий саме цій галузі методологічний підхід: природничий, соціологічний, психологічний, соціальний, філософський. Але спочатку проблемою адаптації займалися лише біологи. Адаптація є одним із базових понять біології, що розуміється як пристосування будови й функцій організму, його органів і клітин до умов середовища. Сам термін «адаптація» (від латин. *adapto* – «пристосовую») увійшов у науковий обіг завдяки німецькому фізіологу Ауберту у другій половині XVIII ст. Він ужив цей термін для характеристики явищ пристосування чутливості органів зору (або слуху), а саме підвищення чи зниження чутливості, у відповідь на дію адекватного подразника.

Психологи, соціологи, філософи, культурологи почали використовувати категорію адаптації через застосування її до соціальних процесів. Соціокультурна адаптація становить активний процес взаємодії представника іншої культури та життєвого середовища, процес набуття необхідних для життя трудових навичок та знань, засвоєння студентом основних норм і зразків нової оточуючої дійсності, так зване явище «входження в культуру».

Аналіз актуальних досліджень. Теоретичний аналіз наукових публікацій із проблем адаптації довів її багатогранність та складність. С. Є. Шишов і І. Г. Агапов, розглядаючи здатність і готовність молоді до продуктивної взаємодії з суспільством, розрізняють поняття «адаптація», «соціалізація» та «інтеграція»: соціальна адаптація – перший рівень взаємодії, що характеризується пристосуванням людини до нових умов змінного соціуму; соціалізація – другий, вищий рівень взаємодії, що характеризується ефективним освоєнням соціальних ролей і культурних норм та успішним функціонуванням молоді в суспільстві; інтеграція (у соціум) – третій, найвищий рівень взаємодії, що характеризується успішністю і творчою активністю молоді з перетворення суспільства відповідно до загальнолюдських цінностей (Шишов, 2001, с. 11). Якщо соціалізація є історично детермінованим напрямом розвитку особистості, то її можна розуміти як одну з форм прояву адаптації. Соціалізація – це форма розвитку особистості, що через суспільно-історичний характер найбільше обумовлена процесом адаптації. Чимало науковців вважають, що соціалізація становить той самий процес адаптації, тільки в такому випадку відбувається певне відхилення від психофізіологічних і біологічних властивостей особистості, зосереджується увага на соціальних властивостях, яких вона набуває під впливом соціуму. Розбіжності в позиціях обох груп спричинені порівнянням обсягів цих понять. Але характер взаємовідносин між адаптацією та соціалізацією складніший.

М. П. Лукашевич акцентує, що «соціалізація – це тривалий, безперервний процес входження особистості в суспільство загалом, через набуття соціального досвіду людства, тоді як адаптація пов'язана зі змінами середовища і триває до моменту досягнення вільного функціонування в середовищі; процес уходження особистості в конкретну соціальну спільноту через засвоєння соціального досвіду цієї спільноти й використання нагромадженого соціального досвіду» (Лукашевич, 1996, с. 79). Зазначене розуміння взаємозв'язків і взаємопереходів процесів адаптації й соціалізації є основою адаптивно-розвивальної концепції соціалізації, що спирається на взаємодію біологічного, психологічного та соціального механізмів адаптації. Процес адаптації особистості в соціальній психології розглядають як механізм урівноважування особистості та соціуму. Соціально-психологічна адаптація особистості досліджувалася у працях О. І. Зотової, Б. П. Паригіна та ін. Соціально-психологічний аспект адаптації пов'язаний із труднощами засвоєння нових соціальних норм, установлення й підтримання певного соціального статусу в малій групі. У соціально-психологічній адаптації розділяють поняття «пристосування» і власне «адаптація»; спостерігається тенденція руху від пасивного пристосування до побудови системи продуктивної взаємодії особистості й середовища, особистості й діяльності. Пристосування є

елементом процесу адаптації та відображає форму первинної взаємодії суб'єкта з об'єктами адаптації та через них із середовищем.

Виклад основного матеріалу. Першим кроком до успішної адаптації іноземних студентів є знання мови, установлення дружніх стосунків із місцевим населенням і представниками інших країн. До групових чинників належать: 1. Ступінь подібності та відмінності між культурами (мова, релігія, рівень освіти, їжа тощо). 2. Особливості культури, у якій виховуються студенти (менш успішно адаптуються представники культур, де переважає влада традицій, і поведінка значною мірою ритуалізована, наприклад, представники Південно-Східної Азії). 3. Особливості країни перебування: яким чином «господарі» країни впливають на приїжджих – прагнуть їх асимілювати чи більш толерантні до культурного різноманіття. 4. Психологічні чинники адаптації до навчальної групи (психологічна атмосфера та емоційне самопочуття студентів у навчальному колективі; задоволеність/незадоволеність групою, стиль спілкування з викладачами та одногрупниками). 5. Соціопедагогічні чинники (нова педагогічна система, недостатня попередня підготовка, мовленнєвий бар'єр, організація навчального процесу, система контролю й оцінки знань, установлення контактів у навчальній групі з представниками іноземних країн). Успішній адаптації іноземних студентів до нового соціокультурного й соціопедагогічного середовища сприятимуть уявлення викладачів про індивідуальні та особистісні особливості студентів та врахування їх під час взаємодії. Таким чином, ми розуміємо соціальну адаптацію особистості, зокрема іноземного студента, як: а) процес формування й розвитку її соціальної активності, виявлення соціальних, соціально-психологічних, біологічних механізмів регуляції її життєдіяльності; б) приведення індивідуальної та групової поведінки у відповідність до норм і цінностей, які домінують у цьому суспільстві чи соціальній групі; в) результат процесу змін соціальних, соціально-психологічних, морально-психологічних, економічних і демографічних відносин між людьми, пристосування до соціального середовища. Таким чином, соціальна адаптація – це такий вид взаємодії особистості чи соціальної групи з середовищем, у процесі якого здійснюється узгодження вимог і очікувань його учасників, рівня домагань і самооцінок суб'єкта з його можливостями й реаліями соціального середовища. Оскільки особистість (група) і середовище активно впливають один на одного, їхня активність є одночасно адаптивною й такою, що адаптується. Соціальна адаптація має універсальний активний вплив на всі системи природи й суспільства. Матеріальна і духовна культура суспільства є тим механізмом, засобами якого здійснюється соціальна адаптація (Иванова, 1998, с. 29–30).

Соціокультурна адаптація базується на кількох основних ідеях: 1. Знайомство з новою культурою, в основному, є стресогенним, тобто набуття соціальної адекватності в новій культурі пов'язане з

психологічними труднощами. 2. Шлях, яким досягають відповідності новій культурі, – це шлях навчання соціальних навичок цієї культури або культурний тренінг. 3. У руслі теорії соціальної підтримки емпірично встановлено вплив чисельності етнічної спільноти на психічне здоров'я, відповідно, й на адаптацію до нової культури. 4. Вважається, що навчання нової культури позитивно впливає на особистісний ріст і на підвищення адаптивних можливостей людини. 5. Ступінь психологічних труднощів адаптації прямо пропорційний ступеню культурної дистанції між власною культурою та культурою країни перебування. 6. Наявність неформальних зв'язків із місцевими мешканцями полегшує соціокультурну адаптацію. 7. Успішна адаптація – це адаптація за типом інтеграції або оволодіння навичками нової культури до досягнення повної соціальної адекватності в ній. Неуспішна – це адаптація за типом психологічного захисту або ізоляції в новій культурі. До аспектів успішної культуральної адаптації належать: психологічна адаптація і здатність подолати культурний шок; ефективність інтеракції (здатність розвивати добрі взаємовідносини з «господарями», комунікативна компетентність); ефективність у вирішенні завдань і виконанні своїх цілей. Без сумніву, для здійснення цих трьох завдань студентіві потрібні певні особистісні якості. Проте, слід пам'ятати, що соціально бажані якості суттєво відрізняються в різних культурах. Крім цього, набору певних якостей для успішної адаптації є замало, потрібні знання про прийнятну й бажану в новій культурі поведінку. До особистісних якостей, значущих для адаптації в новій культурі, належать: 1. Толерантність як риса, що передбачає: толерантність у ставленні до інших (полягає у визнанні права інших на власну думку, позицію; у намаганні розширити власний світогляд тощо); толерантність до невизначеності (полягає в здатності роздумувати і приймати рішення, навіть без повного розуміння об'єктивної реальності й можливих наслідків цього рішення); толерантність як «категорія ширини» (у термінах когнітивних стилів) проявляється в тому, що людина з «широкою» толерантністю в категорії «їжа» може віднести до неї собачатину, хробаків, змії тощо. 2. Сила особистості, що проявляється в адекватній самооцінці, позитивній оцінці інших людей, сприйманні себе як представника однієї з багатьох культур, загалом у позитивній Я-концепції. 3. Якості, що сприяють налагодженню взаємодії з представниками іншої культури: емпатія, соціабельність (безоцінкове ставлення, рефлексія, високий комунікативний потенціал), уміння грати різні соціальні ролі (наприклад, представникам колективістських культур співпрацювати з представниками індивідуалістських). 4. Інтелект як здатність приймати нові рішення, мислити нестандартно, бачити не тільки відмінності, але й подібність культур. 5. Орієнтація на пошук засобів у новій культурі, адекватних поставленій меті. 6. «Потенціал для добування переваг» як відкритість до

нового досвіду, для зміни себе, здатність сприймати нову інформацію та давати зворотній зв'язок, мотивація до взаємодії з новою культурою. Крім бажаних особистісних якостей для ефективної поведінки в новій культурі, студентів потрібний певний набір соціальних навичок. Ми підкреслюємо значущість таких навичок: комунікативні навички як здатність висловити позитивне ставлення, повагу до іншої людини, відповідати, не осуджуючи, керувати інтеракцією, приймати рішення в невизначеній ситуації, бути гнучким, виражати емпатію тощо. Ці навички ефективної комунікації по-різному виражаються в різних культурах; лінгвістичні навички як добре володіння мовою тієї країни, у яку потрапляєш; навичка «використання всіх можливостей», що полягає в умінні застосувати власні знання, професіоналізм, здібності в новій соціокультурній ситуації; навичка досягати поставленої мети навіть за умов невизначеності й непередбачуваності; використання особистісного потенціалу як активізація тих рис і здібностей, що сприяють ефективній діяльності в новій культурі.

На початковому етапі навчання викладач для розвитку основ спілкування обов'язково повинен включати в заняття діалоги, рольові, імітаційно-моделювальні ігри, урахувавши міжкультурні відмінності, а також заняття з мовного етикету. Усі ці види діяльності навчають студентів-іноземців міжкультурного спілкування, допомагають подолати бар'єри спілкування. Педагог, який володіє технологією педагогічного спілкування, повинен налагодити контакт із кожним студентом окремо і з групою. У період академічної та соціально-психологічної адаптації іноземні студенти зазнають значних змін як особистості. Вони стають членами студентського малого та великого колективів – від академічної групи до університету. У сучасних умовах навчання іноземних студентів викладач повинен використовувати всі можливі засоби емоційного та психологічного впливу для створення нормальної атмосфери в навчальній групі, уникати тиску й повчальності, а також авторитарного тону у спілкуванні. Необхідна технологія навчання, що спрямована на академічну, соціально-психологічну та соціокультурну адаптацію іноземних студентів, яка б сприяла успішному міжособистісному, міжкультурному та професійному спілкуванню. Стиль педагогічного спілкування викладач обирає залежно від типу його комунікативності (ступінь товариськості, манера поведінки тощо). Викладачеві, який працює з іноземцями, необхідні такі якості, як комунікабельність, уміння впоратися зі стресом, долати психологічні бар'єри у спілкуванні, володіння спеціальними техніками спілкування і, зрозуміло, доволі вільне володіння англійською мовою, причому не тільки професійно-специфічною, але й побутового рівня. У зв'язку з тим, що сучасна вища школа – це полікультурний простір, у якому відбувається діалог культур представників різних народів, викладачі ВНЗ повинні володіти техніками організації міжнаціонального й міжкультурного спілкування. Отже, педагогічному спілкуванню викладачів та іноземних

студентів притаманні основні характеристики спілкування: взаємодія суб'єктів (у нашому випадку – викладача та іноземного студента), соціокультурна сутність спілкування, його функціональність. Структурною складовою спілкування є комунікативний акт, а функціональною одиницею – комунікативне завдання. Педагогічне спілкування в цьому випадку є соціально-рольовою педагогічною взаємодією, що спрямована на формування вмінь і навичок міжкультурної комунікації. Організація професійно-педагогічного спілкування з іноземними студентами потребує від викладача вдосконалення психолого-педагогічної підготовки та достатніх теоретичних знань у галузі етнопсихології та етнопедagogіки.

Ефективність сучасного дистанційного навчання забезпечується тим, що для різних психотипів студентів навчальні матеріали з кожної теми містять різні компоненти – електронні версії підручників, конспекти лекцій, відеолекції, матеріали для аудіювання, практичні, лабораторні та контрольні роботи, тести. Система дистанційного навчання за своєю природою є особистісно-орієнтованою. Студенти різних психотипів вибирають ті матеріали й ту форму вивчення, що для них найбільш прийнятні. Серед різних навчальних матеріалів для іноземних студентів, за відсутності мовного середовища, особливе значення мають відеоматеріали. Вони привчають студента до нерідної мови навчання, навчають сприймати матеріал в умовах, коли викладач використовує незнайому для студента лексику. Саме в таких умовах студент буде знаходитися на початковому етапі навчання в університеті. На нашу думку, найбільш доцільним є створення саме викладачами відеозанять, які мають базуватися на матеріалах курсу й відповідати навчальним планам дисципліни, що викладається іноземним студентам. Особливу увагу слід приділяти проблемі використання відеоматеріалів з Інтернету, необхідно прискіпливо ставитися до їх вибору, урахувати не тільки зміст, а й форму подання та супровідну лексику.

Кожен іноземний студент має знати правила мережевого інтернету, тобто правила хорошого тону в тій або іншій соціальній групі, певні правила спілкування, що на сьогодні вже сформувалися в Інтернет. Про ці правила слід попередити студентів. Зрозуміло, що викладачі й студенти повинні їх дотримуватися. Ці правила можна знайти в телеконференціях, на багатьох сайтах. Вони мають різноманітний вигляд. Правило 1: Пам'ятайте, що Ви розмовляєте з людиною. Не робіть іншим те, чого не хочете отримати від них самі. Поставте себе на місце людини, з якою розмовляєте. Відстоюйте свої погляди, але не ображайте тих, хто навколо вас.

У кіберпросторі говорять: «Пам'ятайте, що Ви розмовляєте з людиною!». Коли ви використовуєте телекомунікації, то маєте справу з екраном комп'ютера. Ви не можете жестикулювати, змінювати тон, і Ваша особа не має жодного значення. Слова, тільки слова – це все, що бачить Ваш співрозмовник.

Коли ви ведете розмову електронною поштою або в конференції можна дуже легко помилитися у тлумаченні слів Вашого співрозмовника. І, на жаль, забути про те, що Ваш адресат теж людина зі своїми почуттями і звичками. Однак не забувайте про головний принцип мережевого етикету: всюди в мережі знаходяться реальні люди.

І ще одна причина, через яку слід бути чемним у мережі. Коли Ви зв'язуєтесь в кіберпросторі, пам'ятайте, що Ваші слова фіксуються. Можливо, вони збережуться там, куди Ви вже не зможете дістатися. Інакше кажучи, є шанс, що вони ще повернуться й зашкодять Вам, а у Вас не буде жодної можливості вплинути на цей процес. Правило 2: Дотримуйтесь тих самих стандартів поведінки, що й у реальному житті. У реальному житті більшість із нас свідомо підкоряється законам, інколи через обмеження, інколи через побоювання бути викритими. У віртуальному просторі такі шанси порівняно невеликі. Люди інколи забувають про те, що за екраном знаходиться жива людина й думають, що в мережі правила поведінки не такі самі, як у звичайному житті. Цю оману можна пояснити, але все одно – це омана. Стандарти поведінки можуть відрізнятись в різних точках віртуального простору, однак, вони не більш поблажливі, ніж у реальному житті.

Дотримуйтеся етики спілкування! Якщо ви зустрічаєтесь із проблемою етичного характеру в кіберпросторі – уявіть, що Ви в реальному житті. Тоді Ви швидко знайдете розв'язання. Якщо хтось порушує закон у віртуальному просторі, він, звичайно, порушує й мережевий етикет. Правило 3: Пам'ятайте, що Ви знаходитесь у кіберпросторі! Те, що без вагань приймається в одному місці, можуть вважати за грубощі в іншому. Наприклад, у конференціях, де обговорюються телевізійні програми, різні чутки й плітки, – це цілком нормальне явище. Але, якщо ви вирішили втрутитися з ними в журналістську дискусію, популярності це Вам не додасть. Опинившись у новій ділянці віртуального простору, спочатку огляньтеся. Витратьте час на вивчення обстановки, послухайте, як і про що говорять люди. Після цього приєднуйтеся до розмови. Правило 4: Поважайте час і можливості інших! Коли Ви надсилаєте електронну пошту або відправляєте повідомлення на конференцію, Ви фактично претендуєте на чийсь час. І тоді Ви відповідаєте за те, щоб адресат не витратив цей час даремно.

Поняття можливості дуже широке. До можливостей треба віднести й таку характеристику, як пропускна спроможність каналу, через який відбувається зв'язок. Для кожної ділянки цього каналу існує обмеження щодо обсягу даних, які можуть бути передані через нього. Це правильно навіть для сучасних оптичних ліній. Слово можливості доречно використати також, говорячи про фізичний об'єм носіїв інформації на віддаленому комп'ютері. І якщо Ви випадково відправили до тієї самої

конференції п'ять однакових повідомлень, ви витратили як час передплатників цієї конференції, так і можливості системи (адже Ви займали лінію передачі й місце на диску). Багато програм перегляду повідомлень конференцій працюють повільно, та й отримання нового повідомлення займає час. Програма повинна перегорнути всі заголовки повідомлень для того, щоб знайти потрібне. Ніхто особливо не радіє, якщо виявиться, що час витрачено даремно.

У людей не так багато часу для читання повідомлень, ураховуючи кількість останніх. Раніше, ніж Ви відправите людині свій лист, поміркуйте, чи він справді потрібен їй. Якщо ж Ви вагаєтесь, поміркуйте двічі, перш ніж відправити повідомлення. Правило 5: Зберігайте особистість! Використовуйте переваги анонімності. У мережі (наприклад, у конференціях) Ви можете зустрітися з тими, кого ніколи б не зустріли в реальному житті, і ніхто не засудить Вас за колір шкіри, очі, волосся, за Вашу вагу, вік або манеру одягатися. Однак Вас будуть оцінювати з погляду того, як Ви пишете. Для тих, хто знаходиться в мережі, це має значення. Таким чином, правила граматики відіграють важливу роль.

Віддавайте собі звіт у тому, що говорите. Осмислюйте зміст Вашого листа. Коли Ви хочете сказати щось подібне мені здається... або я чув, що..., спитайте себе: а чи не перевірити ще раз правильність фактів? Недостовірна інформація здатна викликати цілий шквал емоцій у мережі. І якщо це повторюється другий і третій рази, може статися, як у грі зіпсований телефон: ваші слова будуть викривлені до невпізнаності.

Крім того, переконайтесь, що Ваші послання ясні й логічно витримані. Можна вигадати параграф тексту, що буде бездоганим з погляду граматики, але цілком безглуздим. Це часто трапляється, якщо Ви хочете переконати когось у Вашій правоті, використовуючи безліч складних і довгих слів, що Вам самому не дуже знайомі.

Не ображайте користувачів. Нарешті, будьте терплячі й чемні. Не вживайте ненормативну лексику, не йдіть на конфлікт заради самого конфлікту. Правило 6: Допомагайте іншим там, де Ви це можете зробити!

Чому ставити питання у віртуальному просторі ефективно? Тому що Ваші питання читає багато людей, які знають на них відповідь. І навіть якщо кваліфіковано дадуть відповідь тільки декілька осіб, загальний обсяг знань у мережі збільшиться. Інтернет сам по собі з'явився через прагнення науковців до обміну досвідом. Поступово в цей захоплюючий процес втягнулися інші.

Дуже важливо обмінюватися відповідями на Ваші запитання з іншими користувачами. Якщо Ви передчуваєте, що отримаєте масу відповідей на своє запитання або надсилаєте його в конференцію, яку рідко відвідуєте, відповідайте на репліки електронною поштою, а не в конференцію. Коли ви отримали всі репліки, складіть їх і відправте одним

повідомленням у конференцію. Таким чином, кожний виграє від спілкування з Вами.

Якщо Ви самі експерт, то можете зробити більше. Багато людей вільно відправляють цілі бібліографії, від списків ресурсів із законодавства до переліків популярних книг із UNIX. Якщо Ви лідируєте у групі, у якій відсутній список відповідей на питання, що часто ставляться, спробуйте його написати. Якщо Ви виявили або самі створили документ, що, на Вашу думку, може зацікавити інших, відправте його в конференцію.

Обмін досвідом – це захоплююче заняття. Це давня та славетна традиція мережі. Правило 7: Не втручайтеся в конфлікти й не допускайте їх! Флейми (flames) – це емоційні зауваження, часто висловлені без урахування думки інших учасників розмови. Це повідомлення з метою викликати реакцію користувачів: *«Ну, давай, скажи, що ти насправді думаєш про це?»*

Чи забороняє мережевий етикет флейми? Флейми – теж стара традиція мережі. Вони можуть приносити задоволення як авторам, так і читачам. Але мережевий етикет проти флеймів, що переростають у війни – серії злісних послань, якими обмінюються, як правило, два або три учасники дискусії. Такі війни можуть буквально захопити конференцію і зруйнувати дружню атмосферу. Це несправедливо відносно інших читачів конференції. І дуже скоро люди, що не беруть участі в дискусії, утомлюються від конфліктів. Фактично відбувається неприпустима монополізація ресурсів. Правило 8: Поважайте право на приватне листування! Правило 9: Не зловживайте своїми можливостями! Деякі люди у віртуальному просторі почувають себе професіоналами. Це системні адміністратори, аси в кожній мережевій грі, експерти в кожному офісі. Маючи більш широкі знання або повноваження, ці люди автоматично одержують перевагу. Однак це зовсім не означає, що вони можуть нею користуватися. Наприклад, системні адміністратори не повинні читати приватні поштові повідомлення. Правило 10: Навчіться вибачати іншим їхні помилки! Будь-хто колись був новачком. Будьте поблажливі до того, хто припустився помилки. Якщо у Вас гарні манери, це ще не значить, що Ви маєте ліцензію на викладання цих манер усім іншим. Якщо ж Ви вирішили звернути увагу користувача на його помилку, зробіть це коректно і краще не в конференції, а у приватному листі. Дайте людям можливість повагатися. І не будьте зарозумілим та гордовитим. Як відомо, виправлення в тексті часто містять граматичні помилки і вказівка на недодержання правил етикету, буває, демонструє порушення цього ж етикету.

Висновки та перспективи подальших наукових розвідок. Проведене дослідження соціально-культурної адаптації іноземних студентів в освітньо-культурному середовищі вищого навчального закладу за умов дистанційного навчання дає підстави для таких висновків. Сьогодні відбуваються зміни на всіх етапах процесу адаптації: стихійні впливи віртуального соціокультурного простору ускладнюють соціальну

адаптацію, оскільки студент має пристосуватися до нової реальності, зокрема віртуальної, якої у філогенезі не існувало, навчитися жити з урахуванням її небезпек та викликів. Отже, зростає потреба особистості студента в соціально-педагогічному захисті свого соціального становлення в умовах глобалізації світової культури. Необмежений доступ до інформаційних ресурсів людства спричиняє зростання відповідальності студента за власну динаміку, за свої вчинки, за безпеку соціуму, унаслідок чого посилюється значення самовиховання, самоосвіти, самоконтролю, самореалізації, тому актуалізується роль саме соціальної індивідуалізації як етапу адаптації, на якому студент потребує соціально-педагогічної підтримки вдосконалення соціальної творчості студента стосовно і своєї соціальної суб'єктності, і середовища (реального та віртуального). Як наймобільніша соціальна група студенти отримують можливість виходити за межі національного соціокультурного простору, брати участь у міжкультурній комунікації, завдяки входженню вищої освіти України до Європейського освітнього простору – за межами країни, регіону, отже, у контексті інтернаціоналізації вищої освіти посилюється значення діалогу культур у процесі адаптації. За цих умов особливої значущості набувають соціальне самовиховання, соціальні самоосвіта, самоконтроль, самореалізація студентів, їхня участь у збереженні та розвиткові суспільства. Це викликає необхідність трансформації змісту, форм і методів соціально-виховної діяльності, спрямованої на гарантований розвиток соціальності сучасних студентів у вищому навчальному закладі, актуалізує увагу до медіа-соціалізації, зокрема кіберсоціалізації, як складників соціалізації студентської молоді. Соціально-виховна робота вищих навчальних закладів має переміщуватися у віртуальний соціокультурний простір, щоб розширити тим самим можливість для соціально керованих впливів у процесі міжкультурної комунікації.

Соціалізація іноземних студентів, що відбувається в контексті міжкультурної комунікації, набуває характеру акультурації та проходить через традиційні для соціалізації етапи: адаптації (засвоєння), інтеграції (відтворення), індивідуалізації (розвитку) іноземними студентами культури українського соціуму у процесі стихійного та цілеспрямованого долучення до системи нових суспільних зв'язків і залежностей вищої освіти України. Специфіка соціалізації іноземних студентів в освітньому середовищі ВНЗ України зумовлена тим, що ці студенти вже соціалізовані в соціумі рідної країни, а в країні навчання знову зазнають впливу всіх її складників, крім того, іноземні студенти стають агентами соціалізації для представників українського соціокультурного простору. Оскільки якість професійної освіти, яку здобувають іноземні студенти в Україні, суттєво залежить від успішності засвоєння, відтворення й розвитку ними цінностей, традицій, норм поведінки інокультурного соціуму, їхня соціалізація має два аспекти:

міжкультурний та професійний. Соціалізація іноземних студентів розгортається протягом усього періоду їхнього навчання та має свої особливості відповідно до часу та якості перебування в Україні, що стало основою виокремлення трьох її етапів: соціальної адаптації, соціальної інтеграції, соціальної індивідуалізації.

Вважаємо, що під час адаптації іноземних студентів є необхідним соціально-педагогічний супровід, тобто соціально-педагогічна діяльність, що здійснюється протягом усього періоду навчання, спрямована на соціально-педагогічний захист іноземних студентів на етапі соціальної адаптації, соціально-педагогічна допомога на етапі соціальної інтеграції й соціально-педагогічна підтримка на етапі соціальної індивідуалізації у процесі акультурації через взаємодію супроводжуваного (іноземного студента) із супроводжуючим (соціальний педагог, працівник структурного підрозділу, відповідального за підготовку іноземних студентів, куратор, працівник деканату, викладач або інша особа, яка забезпечує супровід) шляхом координації позитивних зусиль представників освітньо-культурного середовища ВНЗ і соціокультурного простору країни навчання. Результатом такого супроводу є створення оптимальних умов для ефективного розвитку соціальності цих студентів.

Дослідження не вичерпує всіх аспектів соціально-культурної адаптації іноземних студентів в освітньо-культурному середовищі закладу вищої освіти України. Подальшого наукового аналізу потребує вивчення специфіки процесу адаптації тих іноземних студентів, які навчаються англійською мовою, а також тих, які розпочали навчання з магістратури.

ЛІТЕРАТУРА

1. Иванова, М. А. (1998). «Золотые правила» иностранным студентам по социально-психологической адаптации к высшей школе. *Международное сотрудничество в образовании*, (сс. 29–30) (Ivanova, M. A. (1998) "Golden Rules" for foreign students on socio-psychological adaptation to higher education. *International cooperation in education*, (pp. 29–30)).

2. Лукашевич, Н. П. (1996). *Социология воспитания: краткий курс лекций*. Киев: МАУП (Lukashevych, N. P. (1996). *Sociology of Education: a short course of lectures*. Kyiv: IAPM).

3. Лютак, О. З. (2007). Соціально-культурна адаптація як предмет наукового аналізу. *Філософія, соціологія психологія*, 12, Ч. 1, 47–53. Івано-Франківськ: ВДВ ЦІТ (Liutak, O. Z. (2007). Social and Cultural Adaptation as the subject of scientific analysis. *Philosophy, sociology of psychology*, 12, Part 1, 47–53. Ivano-Frankivsk: VDV CIT).

4. Почебут, Л. Г. (1995). Этнические факторы развития личности. *Введение в этническую психологию*, (сс. 66–83) (Pochebut, L. H. (1995). Ethnic factors of personality development. *Introduction to Ethnic Psychology*, (pp. 66–83)).

5. Шишов, С. Е. (2001). Компетентностный подход к образованию как необходимость. *Мир образования – образование в мире*, 4, 8–19 (Shyshov, S. E. (2001). Competence approach to education as a necessity. *The world of education – education in the world*, 4, 8–19).

6. Шустова, Н. Е. (2007). Социально-психологическая адаптация молодежи и отношение к социальным нормам. *Психологический журнал*, Т. 28, № 1, 46–57

(Shustova, N. Ye. (2007). Socio-psychological adaptation of youth and attitude to social norms. *Psychological journal*, Vol. 28, № 1, 46–57).

РЕЗЮМЕ

Качинский Олег. Социально-культурная адаптация иностранных студентов (медицинских специальностей) в процессе дистанционного обучения как научная проблема.

В статье рассматриваются проблемы социально-культурной адаптации студентов-иностранцев медицинского профиля. Для оптимального прохождения этого процесса даются рекомендации по организации обучения, советы преподавателям. Сформулированы требования к личностным качествам как преподавателя, так и студента, необходимых для успешной социально-культурной адаптации. Теоретическое обобщение научных исследований позволило выявить особенности иностранных студентов как специфической социально-демографической и психовозрастной группы. Определены особенности процесса их адаптации в образовательно-культурной среде, а также основы социально-педагогического сопровождения социализации иностранных студентов в образовательно-культурной среде высшего учебного заведения в условиях информационного общества.

Ключевые слова: социально-культурная адаптация, иностранные студенты, дистанционное обучение, научная проблема, образовательно-культурная среда, социально-педагогическое сопровождение, информационное общество.

SUMMARY

Kachynskiy Oleg. Socio-cultural adaptation of foreign students (medical specialties) in the process of distance learning as a scientific problem.

The article deals with the problems of socio-cultural adaptation of foreign students in the medical field. For optimal passage of this process, recommendations are given on the organization of training, advice to teachers. Requirements are formulated for the personal qualities of both the teacher and the student, which are necessary for successful social and cultural adaptation. Theoretical generalization of research has made it possible to elucidate the peculiarities of foreign students as a specific socio-demographic and psycho-educational group. Specific features of the process of their adaptation in the educational and cultural environment, as well as the basis of social and pedagogical support for the socialization of foreign students in the educational and cultural environment of higher education institutions in the information society. The socialization of foreign students unfolds throughout the entire period of their education and has its own peculiarities in accordance with the time and quality of stay in Ukraine, which has become the basis for singling out its three stages: social adaptation, social integration, social individualization.

We believe that with the adaptation of foreign students, social and pedagogical support is necessary, that is, social and pedagogical activity carried out during the entire period of study, aimed at the social and pedagogical protection of foreign students at the stage of social adaptation, social and pedagogical assistance at the stage of social integration and social-pedagogical support at the stage of social individualization in the process of acculturation through the interaction of the accompanied (foreign student) with accompanying (social worker, worker of a structural unit responsible for the training of foreign students, the curator, the dean's office worker, teacher or other person who provides support) by coordinating the efforts of the positive educational and cultural environment of the university and the socio-cultural space of the country of study. The result of such support is creation of optimal conditions for the effective development of the social character of these students.

Key words: socio-cultural adaptation, foreign students, distance learning, scientific problem, educational and cultural environment, social and pedagogical support, information society.